

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

De trekkende liefde van de Vader

II

Lucas 15 : 11—32.

De Vader ziet in de verte een strompelende figuur aan komen wankelen. Daar komt Zijn zoon weer thuis. Hij loopt Zijn jongen tegemoet. Ze vallen elkaar in de armen. En dan stamelt hij, echt als een kind dat helemaal in de war is, zijn boodschap er uit : Ik ben niet meer waard Uw zoon genaamd te worden. Dan snikt het nog wat, maar er komt geen woord meer uit. De Heiland Zelf is hier bezig te vertellen, dat legt zo'n aangrijpend accent op deze woorden.

Maak mij als één van Uw huurlingen, voegt de jongen aan zijn woorden nog toe, als hij al in de armen van zijn Vader ligt.

Bij één uitlegger vond ik de opmerking : „Dit is nog een rest van de oude zelfhandhaving”. Vóór de Vader het zou kunnen zeggen, zegt hij het zélf. Dus een soort nederige hoogmoed, het beroemde boetekleed dat de mens niet ontsiert.

Zoiets is mogelijk. Ja, wat bij ons allemaal niet mogelijk is ! Maar de Heiland spreekt er niet van, waarom moeten wij toch altijd weer proberen allerlei diepzinnige waarheden, achter de Waarheid te zoeken.

De veiligste weg is, alles wat de schijn van kwaadaardige inlegkunde zou kunnen dragen, te schrappen. In dit geval zéker.

De jongen zegt : Niet meer waard. Wat is hij toch tot zichzelf gekomen !

Niet meer waard om een kind te zijn. Niet meer waard om binnen gelaten te worden. Maar het is alsof hij zeggen wil : Ik ben het niet waard, maar ik moet tóch naar U toe, we horen toch bij elkaar. Uw trekkende hart, dat ik zo goed ken, is onweerstaanbaar.

Uw liefde zocht mij, in donk're nacht,
Uw liefde heeft mij terecht gebracht.

Dit klinkt zeer liefelijk, als zachte orgeltonen, op een vredige avond.

Maar het is bittere noodzakelijkheid. Het moest niet nodig zijn. Het is een betuiging : ik lig door eigen schuld midden in de dood.

We houden toch goed vast, dat we te doen hebben met een rijkgemaakt Verbondskind ? Dat onze sympathie zo naar deze jongste zoon uitgaat, en we, nu op z'n zachtst gesproken, niet zo dadelijk ons tot de oudste aangetrokken voelen. dáár zit, meen ik, wel van alles in. Die oudste jongen was immers dicht bij huis. Kind, gij zijt altijd bij Mij. We zoeken het graag ver van huis. Want dicht bij huis Vaders liefde onbeantwoord laten (in het midden der gemeente, het huis Gods) dát ontnemt wel héél duidelijk alle verontschuldiging. Aan zo'n bekering zit nu ook helemaal geen mooie kant meer.

Dan is de schuld zo duidelijk ; dagelijks bij Vader en toch er maar stil mee doorgaan „zakelijk” met hem om te gaan. Onze zelfliefde is erg groot, en om er helemaal kaal bij weg te komen, dat is nu zo'n pretje niet !

Neen de oudste zoon, het spiit me voor hem, maar hij wordt nooit onze man, dáár is hij te veel onze broer voor. Broers lijken gewoonlijk immers nog al op elkaar.

Nu is er echter nog één mogelijkheid, om uit de moeite te komen ; dat we er toch niet eerder aan hebben gedacht. De oudste zoon is immers de Farizeeër !

Welnu, van Farizeeën moeten we niets hebben, als één man niet, we willen er zelfs zonder pardon niets mee gemeen hebben. Afgelopen ! De Heiland richt Zich inderdaad in Zijn tekening van die oudste zoon rechtstreeks tot de Farizeeën. Niet om goed te

laten uitkomen dat Hij ook niets van hen moet hebben, net als wij, maar opdat ook zij „tot zichzelf mogen komen” en zich laten trekken door de liefde des Vaders.

Zo ging dan de Vader uit en bad hem. Dát was voor hem speciaal nodig.

En ieder krijgt wat hij nodig heeft. Anders kon hij niet tot zichzelf komen. Hij had Vaders liefde immers versmaad, maar nooit gekend. Hij was nooit weggelopen. Maar terwijl hij in huis was, was hij toch nog nooit „thuis” geweest. Hij wist niet wat versmadede liefde was, want hij wist niet eens wat liefde was. Waarom zou hij van zijn Vader (lees : compagnon) weggelopen ? Dat gaf maar narigheid, dat leverde alleen maar moeilijkheden op wat het contract betrof. Verbond wil zeggen : liefde. Contract betekent : laten we niet sentimenteel worden a.u.b., maar zakelijk blijven. Daarom achtte hij zich ook beter dan zijn broer. Zijn bittere woorden komen voort uit boosheid dat deze weer met gejuich in het bedrijf wordt opgenomen, terwijl hij toch veel kapitaal van de zaak er door gejaagd heeft. Er wordt niet eens een hartig woordje onder vier ogen met hem gesproken. Het is allemaal even hartelijk.

Zo sterk, zo verachtelijk mogelijk drukt hij zich uit. Hoeren ! Wist hij dat ? De Farizeeër (verplichtingen-nakomer) achtte zich beter. Nu, hij was ook beter, maar was toch niets beter, want hij had de liefde niet. En de liefde is de vervulling van de Verbondswet. Eerst gaat de Vader naar die ene, die verloren wilde zijn. Die snikte in overeenstemming met de liefde van zijn hart en snakke naar Vaders liefde. Toen naar die ander die niet wist wat liefde was. Maar toch óók naar die ander. Het hart van de Vader wás naar die ander uitgegaan en bleef naar hem uitgaan. Maar er werd in zijn hart niet naar liefde gevraagd. Liefde ? Dat artikel kende het contract waaraan hij zich hield niet. Kind, al het Mijne is het uwe, ja, maar wat heb ik ooit gekregen als er recht op hebbend, omdat het verdiend was ! Nog geen geitebokje. Verbond betekent inderdaad : al het Mijne is het uwe, schoner kan de betekenis van het Verbond niet worden uitgedrukt.

„Nog geen geitebokje” ! Duidelijker en feller kan een contractant hart zich niet uitspreken. Deze oudste zoon dorst naar samen-leven op grond van deugdelijke afspraken. Hij hunkert naar zakelijkheid. En de vrieskou voelt hij niet.

De Vader smeekt om opening van het hart. Hij zoekt de deur, om in deze verkilde ziel Zijn liefde neer te leggen. Och, het ging hem niet om een geitebokje, hij had genoeg en kreeg genoeg, maar hij wilde horen : récht op, verdiend. Erg is het, de Vader die blijft zoeken en in Zijn hart laat kijken te laten staan. Zó erg, dat Paulus met tranen in de ogen smeekt vermaant, bidt : Laat u met God verzoenen. Laat u dáárvan bekeren door de liefde Gods.

Blinden, zieken, hebben liefde en gunst en genade nodig. De Farizeeën vragen : „Zijn wij dan óók blind, ziek ?” (Joh. 9 : 40).

W'e hebben hun boekhouding beter in orde dan zij ? Ik dien U nu al zoveel jaren en heb nooit het contract geschonden.

De Heiland heeft nóg eens van iemand verteld, van iemand die van zichzelf vertrouwde dat hij rechtvaardig was (Lucas 18 : 9—14). Deze kwam dat in de tempel zeggen. O God, ik dank U, dat mijn zaken niet zo'n rommeltje zijn, als die van andere mensen. U weet wel wie. Ik houd mij aan de afspraken, ben stellig van plan op de ingeslagen

UIT DE INHOUD:

De trekkende liefde van de Vader (II) J. K.
„Vader, waarom mag dat niet?” (II) C. V.
Totius als vertolker van het bijbelwoord, het meest in poëzie (II) J. B.
Het boek des levens (V slot) H. V.
En nu de mens zelf... (VI) G. P.
Vrijheid en verantwoordelijkheid in het economische leven (II) H. W. de J.
Boekbespreking H. J. J.
Persschouw
Van hier en ginds
Kerknieuws
Van onze Persvereniging

weg voort te gaan en reken op Uw medewerking.

Deze mededeling deed hij in de tempel. Hij ging niet gerechtvaardigd naar huis. Werd zijn rechtvaardigverklaring hem geweigerd ? Wel neen, want hij vroeg er niet eens om, hij kwam alleen maar om zelf een verklaring af te leggen, dat hij met zijn rechtvaardigmaking (zie : zijn boekhouding), druk bezig was. Er staat letterlijk hij bad dit tot zichzelf. Hij heeft zichzelf aanbeden. Hij begon : O God, ik dank U, maar hij bedoelde : O God, ik feliciteer U met zo'n nauwgezette compagnon als ik. De jongste zoon kwam : 'k wou vluchten maar kon nergens heen, dan alleen naar U, Vader, naar Uw hart.

Dit was dan de gelijkenis van : De trekkende liefde van de Vader. De Farizeeën vonden er niets aan. Onzakelijk. Wij vinden hem prachtig. De werkelijkheid van Gods Vaderliefde in het Verbond, is ook een aangrijpende zaak. Laten we ons dan óók benaastigen het Verbond te houden.

Welke gestalte vertonen we, die van de jongste of de oudste? Ik zou deze vraag graag willen beantwoorden met een tegenvraag. Moet dat dan beslist ? Moeten we wel de gestalte van de één of van de ander vertonen ?

Het lijkt mij het beste, dat we ons maar niet al te veel met het vertonen van allerlei gestalten mezig houden, want vóór we het weten zijn we bezig er een vertoning van te maken. Een p'echtige vertoning is óók een vertoning, dat wil zeggen : een spel. Wat dacht ge, dat de verloren zoon, na rustig zelfonderzoek tot de slotsom kwam, dat hij „de verloren zoon” was ? Tot zichzelf komen” is niet een weloverwogen conclusie trekken, na de zaak grondig van alle kanten bekeken te hebben.

We moesten er toch wat minder lust in hebben, zo onwettelijk te doen. Verloren zonen moeten wakker geschud (niet geschopt of gepraat) worden door de liefde des Vaders, hun verkondigd of indachtig gemaakt. Dan is er geen tijd voor zelfbeschouwingen, zelfbenoemingen, het beantwoorden van allerlei vragen. Zijt gij een verloren zoon ? Ja, ja, maar houd mij niet langer op want ik moet naar Vader toe, naar Zijn liefde.

Hoe liep het af met de oudste zoon ? Dat zegt Christus niet.

Waar moeten we de jongste zoon nu zoeken ? Niet achter het huis in een hangmat tussen twee bomen, met boven zijn hoofd een bordje : „De bekeerde zoon”.

Hij is te vinden, werkende in Vaders wijngaard. Het is mogelijk dat hij niet zo hard meer werken kan als vroeger. Want beleden zonden, zijn wel vergeven zonden, maar de gevolgen der zonden zijn hiermee niet te niet gedaan.

Hij is echter gelukkig met Vaders liefde.

DIE LIEFDE haalde hem weer naar huis.
DIE LIEFDE DES VADERS, EEUWIG TE LOVEN EN TE PRIJZEN, houdt hem thuis.
Br.haven. J. KEIZER.

„Vader, waaróm mag dat niet?”

II

In ons vorige artikel hebben we het een en ander gezegd over de vraag, die in het opschrift werd geformuleerd.

Het ging er ons toen om na te gaan welke verandering in het kinderleven aan het licht treedt, als deze vraag in hen gaat leven.

Die bestond, zoals we zagen, o.a. hierin dat een drang naar geestelijke zelfstandigheid is wakker geworden. Een aanvankelijk tasten naar de zin, de grond, het doel van het levensgedrag, waaraan zo'n kind van jongs af gewend is.

Het is nu een zaak, misschien wel van voor heel het leven beslissende betekenis, jongens en meisjes, in wie deze vraag „onweerstandelijk” opkomt, goede leiding te geven.

Bij de beantwoording van die vraag kan men namelijk vele kanten uit.

Het is mogelijk, we hoorden dat reeds, dat vader of moeder, het gedrag van hun kinderen, ook bij het opgroeien, **zonder meer**, naar hún wil en gebod willen beheersen.

Dat was goed, dat kón en mócht niet anders, zolang de kinderen klein waren. „Vader en Moeder willen dat **niet**”; „Vader en Moeder willen dat **wel**” — dat was toen het eind van alle discussie en tegenspraak. De wil van de ouders is dan de wet voor het kind. Natuurlijk, ook en vooral dán komt het er op aan dat die wil **wijs** is. Hoe dat evenwel ook moge zijn: de wil van de ouders is in de eerste levensjaren de wet voor het kind.

Maar dat kán en mág niet meer als de jongens en meisjes groter worden. Probeert een vader ook dan zonder meer zijn wil door te zetten dan komen daar altijd ongelukken van. Of de geestelijke onvolwaardigheid van de kinderen. Of een steeds ernstiger worden-de kortsluiting tussen ouders en kinderen, uitlopend op soms harde en pijnlijke conflicten, misschien zelfs wel algehele vervreemding.

Maar als men dat kwaad vermijdt kunnen ook nog andere optreden.

Ik denk hierbij vooral aan het „wettische christendom”, dat in de kerk reeds zo ontzaglijk veel heeft verwoest en verknoeid.

Dat wettische christendom is het leven van het „gebod op gebod, regel op regel”. Ten aanzien van alle mogelijke levensgebieden worden dan strenge regels, geboden en verboden, opgesteld. Paulus spreekt van het opleggen van geboden, van raak niet en smaak niet en roer niet aan.

Het vaststellen van deze geboden geschiedt dikwijls met de beste bedoelingen. Men wil de grens tussen kerk en wereld duidelijk markeren. Men wil de kinderen bewaren voor de besmetting door zondige invloeden, die rusteloos uit de wereld op hen afkomen. Men wil de jonge mensen een duidelijke, makkelijke en feilloos te hanteren „leefregel” meegeven op hun levensweg.

Maar hoe goed de bedoelingen ook mogen zijn — deze wettische dienst van God is niet naar de Schrift. Of men het weet of niet: deze „godsdienst” wordt in feite gedragen door de wil om zich bij de Here aangenaam te maken; door het besef dat dat alles noodzakelijk is ter zaligheid of, en dat is van het laatste de keerzijde: door de vrees eeuwig verloren te zullen gaan. Of ook — en dat is het ergste — door farizeese hoogmoed en eigengerechtigheid. En zo is deze wettische levenshouding een elementaire miskennis van het leven uit Gods genade en van de vrijheid, die wij in Christus hebben.

Wanneer christenen eenmaal in dat wettische levensschema zijn vastgeraakt, komt een zee van ellende de kerk binnen. Het leven des geloofs verliest zijn glans en verdort. Hardheid en het meedogenloze veroordelen en verdoemen van de broeders, die een enigszins ander levenspatroon volgen dan men zichzelf heeft eigen gemaakt, is aan de orde van de dag, vergiftigt het samenleven en leidt tot gevaarlijke en goddeloze conflicten. Uiterlijke gedragingen worden gepromoveerd tot kenmerk van het goed of niet goed christen- of gereformeerd-zijn. Soms zijn zelfs kerkscheuringen het gevolg geweest van deze wettische christelijkheid. En in onlosmakelijk verband met dat kwaad gaat farizeïsme de harten en zielen bederven. Wie zeer

„streng” is, acht zich ver verheven boven hen die minder „streng” zijn.

Hoe is vroeger b.v. niet gevochten over de viering van de zondag. Hoe heeft men elkaar in verband daarmee niet verdoemd. Toen ik een jongen was, beschouwde men in mijn omgeving het fietsen op zondag — ook naar de kerk! — als een doemwaardig ding. Als men het toch deed, had men geen schijn van kans om voor ouderling of diaken te worden gecandidateerd. Ik heb mensen gekend, die vier uur liepen om een kerkdienst te kunnen bijwonen. Hun fiets bleef 's zondags in de schuur! — Nu, en dat is de ironie van het geval, staan op zondag zelfs voor de kerkgebouwen van Geref. Gemeenten lange rijen auto's!

Uit de Schrift klinkt ons nu een steeds volgehouden en zeer indringende veroordeling van deze wettische godsdienst tegen.

De HERE heeft daar geen behagen in. Ja, Hij verafschuwt die. Zo'n „godsdienst” is immers radicaal in strijd met de liefdedienst, welke God van zijn kinderen vraagt. Ik bedoel: de liefdedienst waartoe de HERE zijn kinderen **vervaardigt**!

Laat ik uit de Schrift een enkel voorbeeld — uit de zeer vele — noemen van de wijze waarop God deze wettische godsdienst veroordeelt.

In Zacharia zeven wordt ons het verhaal gegeven van een „kwestie” inzake het vasten.

Ze ontstond onder de Joden, welke na de ballingschap in Kanaán woonden. En dan op deze wijze.

Na de verwoesting van Jeruzalem hadden de Israëlieten een aantal vastendagen ingesteld. Het waren de dagen, waarop zich de ontzettende ramp van Juda's ondergang had voltrokken. Maar nu was het volk weer teruggekeerd in het land der vaders. De heilige stad werd herbouwd. De tempelmuren herrezen. Gods toorn was kennelijk geweken. Een nieuwe toekomst daagde. En toen kwam bij sommigen de vraag op: moeten wij nu nog blijven treuren? Moeten we óók in het vervolg al die vastendagen in ere houden? Heeft dat nog zin? En de mensen, die de dagen van boete en vasten wilden afschaffen kwamen naar de priesters en profeten te Jeruzalem met de vraag: „Moet ik in de vijfde maand wenen en vasten, zoals ik dat nu reeds zovele jaren gedaan heb?”

Als men nu deze vraag, en de situatie waarin ze gesteld werd, goed op zich laat inwerken, dan doorvoelt men de spanning die ze oproep. Want natuurlijk waren er mensen, die zouden zeggen: „De vastendagen afschaffen? Nooit! We moeten blijven denken aan de rampen, die zich vroeger over ons voltrokken. Verootmoediging blijft nodig! Wat willen die mensen eigenlijk met hun vraag? Laten we oppassen voor dat oppervlakkige gedoe!”

En zo staan ze dan tegenover elkaar: de „lichten” en de „zwaren”, de „rekkelijken” en de „preciezen”. En als men zich indenkt hoe de joodse mentaliteit na de ballingschap was dan beseft men: Hier kan, ja, hier móet een geweldig conflict uit groeien. In de naam des Heren zal men elkaar aanstonds te lijf gaan.

Wat zullen nu de priesters en profeten zeggen?

Op Gods aanwijzing neemt de profeet Zacharia het woord.

Wat zal hij profeteren?

Wie zal hij „gelijk” geven?

Het woord van de profeet — het is het woord van God! — is er een dat niemand verwachtte. Het is voor beide partijen ontvullend, ja, verpletterend. Want de profeet gaat helemaal niet op de gestelde vraag in! Wat hij zegt komt hierop neer: Jullie redeneren over het vasten, of het moet of niet moet. Maar, zegt eens: hebben jullie wel ooit eens **echt** gevast? Zijn jullie aan het echte vasten ooit toegekomen? Hebben jullie wel eens echt voor de HERE gevast? En de mensen, die met het vasten willen ophouden, de mensen die willen „eten” — hebben die wel tot eer van God gegeten? Of hebben die dat ook in feite alleen voor zichzelf gedaan? Inderdaad dit antwoord is vernietigend!

Want deze mensen waren hevige bezig met het dienen van God. En de één meende, dat

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

het zus en de ander, dat het zó moest. Maar dan roept God opeens: Houdt op, houdt op met al dat gedoe en gepraat! Wat ge ook deedt of doet: ge zijt nog nooit met uw vasten of niet-vasten aan het echte dienen van God toegekomen!

Zo ontmaskert God de lichten en de zwaren. Ze hebben geen stréep op elkaar vóór. Wat ze deden — vasten of niet-vasten — het was ten slotte geraffineerde zelfdienst. Zowel de zware als de lichte broeders zochten met deze religiositeit uiteindelijk zichzelf. Wat beide groepen deden of wilden doen was in feite niets anders dan het pogen een religieuze prestatie te leveren. Het was religieuze zelfcultuur. Het was een openbaren van het oude, en altijd nieuwe, en steeds door blijven-de kwaad iets voor God te willen „zijn”, iets voor Hem te „doen”, iets bij Hem te bereiken. Maar de vernietigende vraag van de profeet stelt de leegheid en ijdelheid van deze godsdienstigheid — van de lichte én van de zware — in het volle licht. Hun doen heeft God nog nooit bereikt, laat staan verheugd.

Zo is het woord van de profeet als een bominslag.

De twee groepen, de mensen van het pro-vasten en het contra-vasten stonden om zo te zeggen scherp tegenover elkaar op een brug boven een diepe kloof. Maar dan komt God en slaat opeens die brug aan stukken! En allen, ja, inderdaad: **allen** storten er in. Ze vielen onder hetzelfde oordeel Gods.

En als God deze wettische, eigenwillige godsdienstigheid heeft afgewezen zegt Hij door de profeet voor de zoveelste maal wat Hij wél begeert van zijn kinderen. Vroeger en nu.

En dat is:

Eerlijk recht spreken.

Liefde en barmhartigheid aan elkaar bewijzen.

Weduwe noch wees, bijwoner noch arme verdrukken.

In het hart geen onheil beramen tegen de naaste.

Maar zie, naar de woorden des Heren waarin dát alles bevolen werd, weigerden de Israëlieten te horen. Ze zetten hun schouders er zelfs tegen. En ze stopten hun oren daarvoor toe. Ja, ze maakten van hun hart zelfs een diamant om maar niet te horen naar de cnderwijzing des Heren, welke Hij door zijn Geest, de vroegere profeten deed verkondigen. En daarom kwam die ontzaglijke toornuitbarsting des Heren over Israël, welke het volk als door een stormwind voortgedreven, over de aarde verspreidde en Jeruzalem en tempel deed ondergaan.

Ja, dat éérste, die kón van de dienst des Heren, die laten de kinderen Gods door alle eeuwen heen altijd weer na.

Maar allerlei wettische vroomheid: daaraan geven zij zich altijd weer over, dikwijls met verbeten fanatisme en keiharde godsdienstigheid.

God evenwel haat dat gedoe.

En daarom zullen we er met alle energie voor moeten waken, dat we de kinderen, als ze met de vraag komen: „waaróm mag dat niet?”, niet de weg op te dringen van de wettische, farizeese godsdienstigheid.

Maar wat dan?

Daarover D.V. een volgende keer.

C. V.

TOTIUS als vertolker van het bijbelwoord, het meest in poëzie

II

Een veel nagesproken, maar zelden begrepen versregel van Bilderdijk luidt: „Wees meester van de taal, gij zijt het van 't gemoed”¹⁾. Het woord is niet eerst, maar het hart. Het dichtelijk geheim van de taal is niet dat zij van buiten af heerst over het gemoed. Dat is de waan-wijsheid van den rhetor. Maar het is dit, dat zij van binnen uit wordt beheerst door het gemoed, het hart van den dichter. Kan de rhetor een heel volk verleiden, het hart des volks vergiftigen, de dichter zal het in zijn woord het krachtveld vinden doen van de diepe stilten waaruit het bewust en onbewust dagelijks leeft. Want het gemoed, het hart van een volk bergt veel dichtelijks. Is de wereldliteratuur er niet vol van? Het zijn er altijd nog zeer velen die leven kunnen en moeten bij het geklank der stilten; die meester zijn van het gemoed. Doch weinigen is het gegeven, dat diepste zielsbezit te verwoorden, zodat het bestand krijgt voor allen, en voor de geslachten die nog komen; slechts weinigen zijn meester van de taal, — die goddelijke gift! Een volk dat die weinigen eert, maakt zich sterk, ook in zijn rouw, in zijn nood. Zó het volk der Boeren. De „ou digters” schiepen in hun taal „'n bedding vir die Afrikaanse siel om in te vloei”. De ziel die leeft bij oude helden-idealen uit den tijd toen Jehovah aan het eind der aarde Licht wierp voor de voeten van de zonen van Cham; die rouwt en klaagt en klagen blijft om de nationale schande dat het Licht is verworpen voor het helse goud, dat donker Afrika voert naar den zwartsten nacht: tranen voor zwartmens en blankmens. Die ziel breekt zich baan in het woord van den dichter en maakt zich sterk. „So 'n volk kan jij maar die flenter-toiing van armoede omhang, of die rafelkleed van schande, sy siel kan nie meer geroof word nie” (D. F. Malherbe). Onverwoestbaar blijft het geloof in de herleving van „die Afrika-nerdom in sy integriteit, suiwerheid en afgesonderdheid”. „Kindjie sal sy Engels leer (Totius), — maar „die Heer kan mos nie sy volk in die vernedering versak nie”. De idealen zijn nooit hopeloos verloren en de psalmen zullen blijven klinken in den nacht. De Psalmen die de kolonisten en de trekkers hebben bemoedigd en getroost, die hen staande hebben doen blijven in den zwaarsten nood. Ze hebben in onze historie een bijzondere betekenis gehad, als stem van het „Nederlandse Israël”, in die der Boeren evenzeer. Daar, als hier, zocht het hart in de lotgevallen van het eigen volk te allen tijde parallellen met het Bijbels gebeuren. Op de compagnieschepen, uit wagens en tenten, in de kraalweunings en uit de martelkampen hebben de Nederlandse psalmen geklonken, — òvervloeiende lof naar een open hemel, en kreten naar een koperen hemel, waarboven in ondoorgrondelijk zwijgen troonde de HEERE Zebaoth Die toch trouwe houdt en eeuwig leeft. Helden zijn gestorven met die woorden op de lippen, en vrouwen in de worgerkampen. Over de wijde vlakten die zoveel overeenkomst hebben met het Palestijnse land, hebben ze de verwachting Israëls vertolkt, eeuwen lang. Hij sprak, en zij hoorden... Hij hoorde en zij spraken. De geslachten hoorden, en spraken... uit al wijder, rijker stilten; maar in een taal die den verren kindskinderen niet meer was de adem der ziel. Hij sprak, en zij hoorden in een heel eigen punt en plaats der historie, en van dááruit wilden zij spreken, opdat Hij horen kon Die de harten formeert en de historie, hun ant-woord, hun volste woord dat het hart bevrijdt en ongelooflijk sterk maakt in het aangezicht van iedere bedeling. Dát eigen woord gaf hun „Du Tooi”, de Hugenoten zoon die zelf in het veld gestaan had tegen het gehate Engelsdom, — het heilig ideaal voor ogen, als een erfenis der vaders; die de „verslegting” van het volk aan de Rand met profetenzijl had beweed; — die door ambt en werk de dagen lang in het nauwst contact leefde met het Woord van Hem, Die de aarde schlep en de landpalen stelde van wie daarin wonen. Hij hoorde, en

hij sprak tot den Heer, en de eenvoudige dichter werd profet.

In Krugerskraal, in de verre vlakte van het Potchefstroomse, „ongesien, ongehoor”, heeft Totius in de Boerentaal herkend en vertolkt de openbaring van den eeuwigen God, in jarenlangen, moeizamen arbeid. Daar ontstond de vertaling van het grootste deel van het Oude Testament, en de dichtelijke vertolking van de Psalmen. Beide zijn een herkenning. De meester van het gemoed werd meester van de taal.

Hij werd dit voor het hele volk, dat in de (hier meest om politieke redenen) gescheurde kerk in die herkenning nog dorst naar de verbondenheid. Hebben wij ooit voldoende beseft, dat we hier in Nederland, op de ruïnes van de vaderlandse kerk tot voor kort nog allen om dezelfde gereformeerde vertaling ons schaarden, om dezelfde zo diep eerbiedige herkenning van het Woord van onzen HEER? Hoe slordig hebben we gehoord. Hoe onnadenkend is er gesproken vaak... en Hij hoorde... en doet dezen schat ons ontzinken. En wat gaan wij met de Psalmen doen? In de (internationale) pluriforme kerk is zelfs gestreden en gewoegd om gelijke melodieën te behouden. Hasper nog verwijt Totius zijn „Nuwe wijsies” vrij scherp²⁾. Zullen wij in de (nationale) gebrókenheid de nog gemeenschappelijke 18e-eeuwse herkenning van zeer vele der psalmen moeten prijsgeven voor wat zelden vertolking, bijna steeds berijming is en nóg minder het ant-woord van de Kerk? Beseffen wij, hoe sterk onze oude „berijming” dat nog kan zijn, wanneer ze werkelijk weerklank vindt in het hart? Of dan beter vertolking niet gewenst ware? Stellig, maar wat baat die vraag thans? Scholastiek doet het geloof verdorren, en de kunst. De voor dit werk a.h.w. begenadigde dichters worden tot nu toe niet gevonden. Een berijming zonder meer, dat is een metrische weergave zonder het rythme der ziel, heeft geen enkele kans buiten de kerkelijke gemeenschap waar zij werd gedokterd en ten doop gehouden. En is, hoe zuiver ook, voor dat dit totaal onverstaaenbaar is geworden, voor den gemeentezang nimmer te stellen boven wat Totius nog eerde als „ou goud”, schatten van een schoonheid, die het hart verblijdt. Ook om de eenheid die er nu nog is. Want ook in een verbeterd kerkelijk leven kunnen, indien het den HEERE behaagt, de stilten van het hart weer luïden gaan, wanneer het Zijne klanken hoort...

(Wordt vervolgd.)

J. BOSCH.

¹⁾ Reeds in 1840 wees Halbertsma daarop. Vgl. het tijdschr. *Noord en Zuid*, 1901, 24.

²⁾ a.w. 135/136.

PSALM 65

*Nà bange tyd van somerdroogte
Is daar die uitkoms weer!
Nou pas dit ons op Sions hoogte
U lof te sing, o Heer!
Nou sal hul aankom uit die stamme;
Geloftes word betaal,
Die offerdier rook in die vlamme,
Uit verste veld en kraal.*

*Dis waar, 'n donker skuldverlede
leef in ons heugenis;
maar al ons ongeregthede
word deur U uitgewis.
Wesalig wie in skuld verlore
versoeningswoord hoor ruis;
vir wie U uitkies, lank tevore,
'n woonplek in u huis.*

*Ons sal ons in u huis versadig
met hoogste gunsbewys;
met heil'ge goed wat U milddadig
laat stroom uit u paleis.
U antwoord ons in reddingsdade,
gedug is U in mag.
Ons prys die blyk van u genade;
die vyand toon ontsag.*

*U is tot in die verste lande,
oor velde grenseloos,
tot by die allerverste strande
die mens se hoop en troos.
Die berge 't U van oue tye
gegrondves deur u mag;
U is omring aan alle sye
met wonderbare krag.*

*U demp die bruising van die bare
in donker storme-weer;
die woeling van die volkeskare
lê U met een woord neer.
U almag ken geen paal of perke,
geen grens het u gesag;
die verste volk vrees vir u werke
as tekens van u mag.*

*U laat die uitgang van die morge
en van die awend juig;
en wil dat ons vir al u sorg
ootmoedig dank betuig.
Die land besoek U met u seën,
en deur U droog gemaak,
verryk U dit met milde reën
wat tot die wortel raak.*

*Die stroom van God wat neergestraal het
deur volle hemelsluis;
die voor waarin die graan gedaal het,
waar nou die koring ruis;
die druppels wat die halm verkwik het,
die weekheid van die kluit —
dis alles soos die Heer beskik het,
Hy seën en — dit spruit!*

*U kroon die jaar met ryke vrugte —
wie kan u seën belet?
U wolkewa trek deur die lugte,
sy spore drup van vet.
Die veld vang nou die reëndruppel,
die weiding bly nie droog;
die heuwels, in hul blydschap, huppel
in groen gewaad omhoog.*

*Ons sien die kleinvee langs die hange
wat juigend veld-toe gaan;
ons hoor omlaag die windgesange
van hooggehalmde graan;
omlaag die dale, omhoog die rante,
ja alles jubel weer;
dit sing en roem van alle kante
die goedheid van die Heer.*

N.B. Men leze in het vorige art. den laatsten zin van de eerste alinea als volgt: Hun verstikking, en ligt in het stof.

HET BOEK DES LEVENS

V (Slot)

De ingeschrevenen in het boek des levens zijn dus de rechtvaardigen, de levende lidmaten der Kerk.

O.i. kunnen we dan ook niet volstaan met te zeggen: het boek des levens is het register van Israëls burgerlijke stand lopend sinds de aanvang van zijn volksgeschiedenis. (Holwerda e.a.) Want waarom zouden gelovigen buiten Israël er niet onder vallen? En ook zou duidelijk gemaakt moeten zijn, dat niet zonder meer alle Israëlieten er toe behoorden. Bovendien wordt zo ook het ene beeld vervangen door een ander, ja feitelijk wordt het beeld gehandhaafd. Register is toch ook een soort boek. En dit zullen we toch voor een recht verstaan voor ogen moeten houden, dat we hier met beeldspraak te doen hebben.

Inschrijven in het boek des levens is een stijlfiguur, een overdrachtelijke wijze van spreken, waarmee een actie, een handelen Gods wordt aangeduid.

Zoals er in de Schrift sprake is van een gedenkboek voor Gods aangezicht, van boeken, waarin de werken der mensen opgetekend zijn (vgl. Jes. 65 : 6 ; Mal. 3 : 16 ; Openb. 20 : 11) en daarmee aangegeven wordt, dat God de daden der mensen in gedachtenis houdt en ieder mens ontvangen zal naardat hij gedaan heeft hetzij goed hetzij kwaad, gedoeld wordt dus op Gods rechterlijk handelen, zo wil ook inschrijven in het boek des

levens een handelen Gods aangeven en wel Gods heilshandelen. Leven is immers ook het inbegrip van heil, verlossing, geluk.

Gods heilshandelen is bedoeld en dan nader gezegd: Gods heilshandelen in Christus. Het boek des levens is immers naar Openb. 13 : 8, het boek des levens des Lams, dat geslacht is. Het is dus het heilshandelen Gods in Christus. In Christus was immers ook het leven. (Joh. 1 : 4). En dan nog weer nader het heilshandelen Gods in de historische Christus. Openb. 13 spreekt toch van het Lam, dat geslacht is. Deze woorden hoeven niet te betekenen, dat het boek des levens pas sedert zijn dood en opstanding aan de Christus gegeven is. Zo Ds Visee e.a. Want zou er buiten Christus om iemand tot het leven getrokken kunnen zijn? De offeranden en andere ceremoniën der Wet beeldden immers ook reeds Christus' werk af, ja God heeft dat Evangelie al in het paradijs geopenbaard. (H. Cat. vr. 19). Maar wel wil het aangeven, dat bij het inschrijven in het boek des levens God handelt niet in de praëxistente Zoon, maar in de historische Christus, op grond van zijn volbracht verzoeningswerk. Het Lam is geslacht. Voltooid tegenwoordige tijd. M.i. een belangrijk element, dat bij de opvatting van het boek des levens als boek der eeuwige verkiezing over het hoofd gezien wordt.

Dus inschrijven in het boek des levens willen we verstaan als het heilshandelen Gods in Christus, het de mens trekken in het verlossingswerk van Christus.

Als we dit vasthouden vervalt ook de vraagstelling: Ging het inschrijven Gods nu vooraf aan het doen der mensen, bepaalde dat eens voor goed hun gedrag of volgde het inschrijven Gods op het doen der mensen, op hun geloof en bekering. We zagen in ons 1e artikel, dat we zo de twee opvattingen van het boek des levens tegenover elkaar konden stellen.

Bij de eerste opvatting kan het haast niet anders of we komen terecht bij het boek des levens als dat der eeuwige verkiezing. En we hebben gezien, dat dat op Schriftuurlijke bezwaren stuitte.

Maar ook de tweede opvatting leidt tot moeilijkheden. God wordt dan toch zo voorgesteld als een passieve figuur, die in dezen niets anders doet dan het doen der mensen optekenen. Wiens inschrijven dus afhankelijk wordt van 's mensen geloof en bekering. En is dat een Gode onwaardige voorstelling? Bovendien moet er ook op gelet, dat in de Schrift het inschrijven in het boek des levens nooit in belofte-vorm wordt gedaan. Nergens lezen we de belofte dat inschrijving zal plaats vinden als geloof en bekering zich zullen voordoen. Wel lezen we van dreiging niet ingeschreven te zullen worden, de valse profeten van Ez. 13 : 9, en van de belofte niet uitgedaan te worden. Openb. 3 : 5, maar nimmer wordt het inschrijven beloofd als loon op geloof of goede werken, zoals „De Herder van Hermas” het wel voorstelde, noch ook wordt een herinschrijven in uitzicht gesteld bij bekering (Keizer). Zie 1e art. In de Schrift wordt van inschrijven steeds gesproken als een ingeschreven zijn. Het wordt getekend als een voorrecht, dat genoten wordt.

Misschien is de vraagstelling voor of na ontstaan uit een al te letterlijk nemen van het beeld d.w.z. doordat men uit het oog verloor hier met beeldspraak van doen te hebben. Immers als men het inschrijven losmaakt van Gods heilshandelen, dan moet de vraag wel opkomen: geschiedt dat inschrijven daar nu voor of daar na?

Neen, maar ingeschreven worden in het boek des levens of in de hemelen dat is het heilshandelen Gods. Doordat God beweest door de verkondiging van het Evangelie tot het geloof in Christus en diens heilswerk schrijft God in. Geloof en bekering gaan dus niet aan het inschrijven vooraf noch volgen ze er op, maar vallen daarmee samen. Ingeschreven zijn in het boek des levens is dus delen in het Messiaanse heil in het hemelse heil. De discipelen mogen zich er over verheugen, dat dat met hen het geval is. (Luk. 10 : 20). Valse profeten zullen in de Messiaanse verlossing niet delen. (Ez. 13 : 9). Wie er in delen zullen uit een tijd van grote benauwdheid ontkomen. (Dan. 12 : 1). Zij, die geen Christgelovigen zijn worden geworpen in de poel des vuurs. (Openb. 20 : 15). Alleen die Christgelovigen gaan het nieuwe Jeruzalem binnen. (Openb. 21 : 27).

Zo heilwerkend gaat God de geschiedenis der wereld door van het begin tot het eind. Niet alleen Israël deelt er in, maar ook de volken worden er in betrokken. (Ps. 87 : 6).

We hebben er helemaal geen bezwaar tegen, dat hierbij dan gesproken wordt van verkiezing. Integendeel, dat moet duidelijk gesteld worden. God trekt verkiezend door de wereld. God brengt niet aan alle mensen het Evangelie en Hij beweegt niet iedereen tot geloof. Wat God de kinderkens openbaart, dat houdt Hij verborgen voor wijzen en verstandigen. (Luk. 10 : 21). We kunnen er ook wel mee instemmen als Trimp bij Jes. 4 : 3 gesproken wil hebben van het overblijfsel naar de verkiezing der genade. a.w. blz. 95. Maar we moeten hier dan niet spreken van eeuwige verkiezing. Dat is bij het boek des levens niet vol te houden. We hebben gezien hoe een in tweeërlei zin spreken van het boek des levens niet doenlijk is. Maar over verkiezing kan wel in onderscheiden zin gesproken worden. Reeds de Kanttekenaren op de Stat. Vert. spraken van een verkiezing in de tijd. Zie bij 1 Petr. 1 : 2. Aan dit verkiezend ingrijpen Gods in de geschiedenis der mensen zullen we hier m.i. hebben te denken.

Wanneer we het bovenstaande vasthouden krijgen we ook geen moeilijkheid met het 'uitdelgen' of 'uitwissen' of het 'niet-zullen-ingeschreven worden'. Ook deze laatste term heeft geen zin bij de opvatting van het boek des levens als dat der eeuwige verkiezing. Een nog ingeschreven worden is dan een ondenkbaar iets. Zie Ez. 13 : 9.

Ds Trimp meent dat Dr Woelderink óf lijdt aan verwarring van gedachten óf moet komen tot een leer van afval van ware gelovigen. a.w. blz. 93. Nu vind ik dat spreken van ware gelovigen ook niet zo gelukkig. Wanneer ik de vorige keer zei, dat Woelderink zich nauwkeuriger uitdrukte, dan sloeg dat hierop, dat hij beter dan Ds. Visée en Keizer liet uitkomen, dat niet alle bondelingen in het boek des levens stonden geschreven. (Bij de laatsten toch is dat niet zo duidelijk. Enerzijds schrijven ze, dat de namen der gelovigen, der kinderen Gods in het boek staan, anderzijds krijg je de indruk, dat ze zonder meer alle bondelingen, alle kerkleden er ingeschreven achten). Maar het zeggen, dat alleen ware gelovigen in het boek des levens zijn ingeschreven heeft zijn bezwaren. Onder ware gelovigen verstaan we nu een keer, mensen die tot het geloof in de volle zin zijn gekomen en dat ook blijven. Maar er zijn toch ook wel andere gelovigen.

De Here Christus spreekt in Matth. 13 : 20 van het zaad, dat op steenachtige plaatsen gezaaid is en Hij zegt dan dat dat diegenen zijn, die het woord terstond met blijdschap aannemen. Nu zijn dat geen gelovige mensen? Zeker, ze hebben in het geloof niet volhard.

Toen verdrukking of vervolging kwam om der wille van het woord, kwamen ze terstond ten val. Maar daarom zijn ze toch wel een tijdlang gelovigen geweest? Het waren toch geen bedriegers?

Vgl. verder Hebr. 6 : 4—6 waar gesproken wordt van mensen, die eens verlicht zijn geweest, de hemelse gave gesmaakt hebben, het goede woord Gods en de krachten der toekomstige eeuw en des Heiligen Geestes deelachtig zijn geworden. Zulken zijn toch zeker tot op zekere hoogte in het Messiaanse heil betrokken geweest. En toch wordt bij dezen van avvallig worden gesproken. (Zulken opnieuw te bekeren is onmogelijk. Dus een herinschrijven in het boek des levens, zoals Ds Keizer daarvan sprak, is er niet).

1 Kor. 8 : 11 stelt de mogelijkheid van het verloren gaan van een broeder, om wiens wil Christus gestorven is, een betrokkene dus in het heil van Christus. 2 Petr. 2 : 1 heeft het over valse leraars, die de heerser, die hen gekocht heeft verloochenen. Prof. Greijdanus ontkennt in zijn Commentaar terecht, dat hier de afval der heiligen geleerd wordt. Maar hij zegt toch: „Zij hadden leden van 's Heren gemeente mogen worden, deel van zijn verlorene volk mogen heten, Hem als hunnen Here mogen aannemen en belijden, om door zijn heil zich verkwikt te voelen”.

Zo zien we het ook telkens weer gebeuren in de geschiedenis der Kerk. Meelevende kerkleden komen soms tot afval, gelovigen worden ongelovigen. We hoeven hierbij toch niet aannemen, dat hun meeleven maar veinzerij was en hun eens afgelegde belijdenis niet gemeend? Alleen het hield geen stand. Hun namen waren eens geschreven in het boek des levens, zij waren eens getrokken in de verlossing van Christus, maar hun namen moesten uitgewist worden.

We willen het hierbij laten.

Onze conclusie is, dat met inschrijven in het boek des levens of inschrijven in de hemelen op overdrachtelijke wijze wordt aangeduid het heilshandelen Gods in Christus, zoals die zich heel de historie door voltrekt en waardoor God mensen, die Hij daartoe verkiest, beweest tot het geloof in Christus en zo doet deel krijgen aan de verlossing.

Alleen zij, die door Christus zo ingelijfd zijn worden behouden. Maar ook steeds weer moet gewaarschuwd worden voor afval en een loslaten van het heil.

Onze conclusie is wat lang. Misschien is een kortere weergave mogelijk. Maar we menen, dat ze zonder enige gewrongenheid recht doet aan alle Schriftgeveens.

Kortom dus, de lijn des heils, die God door de geschiedenis trekt, dat is het schrijven Gods.

H. VENEMA.

En nu de mens zelf.....

Klaas J. Popma: „De zonde van Jan der Kindere”
Uitg. N.V. Zomer & Keuning, 1952
Prijf 5.40. Nog verkrijgbaar.

VI: Droom en werkelijkheid

De spanningsvelden waartegen de kunstenaar in het algemeen zijn arbeid plaatst, zijn *droom en werkelijkheid*. Soms ook kan hij droom en werkelijkheid zélf tot het onderwerp van zijn kunst maken, en daarmee wordt de lezer geplaatst voor een vraagstuk waar'n hij zelf altijd betrokken is.

Misschien worden wij dat nergens beter gewaar dan bij de Hamlet van Shakespeare, waar bijna alle factoren aanwezig zijn om deze spanning tot het einde toe door te voeren. *Te zijn of niet te zijn, dát is de kwestie* roept Hamlet vertwijfeld uit. In hem zien wij de menselijke oerspanningen van angst én dapperheid, droefheid over het vergane ideaal én de greep naar de daad die het ideaal alsnog zal nabijbrengen, doorvorsing van het raadsel én verslagen worden door de onoplosbaarheid ervan, smart die ter neerslaat én smart die tot daden brengt, de ervaring dat de mens doolt én dat hij toch streeft, het geweten dat ons de weg helpt zoeken én dat lafaards van ons maakt, geloof én verzoeking, twijfel én zekerheid — we vinden ze in iedere regel van dit meest verheven drama van

Shakespeare, waarin licht en duisternis inzake de structuur des mensen samen gaan als in de werkelijkheid zelf. Prof. Dr. F. W. A. Korff heeft nog andere facetten belicht in zijn even eenvoudige als meesterlijke studie „Levensproblemen bij Shakespeare”, die door niemand tevergeefs zal worden geraadpleegd.

Een Nederlands auteur die in gelijke mate de spanning van droom en werkelijkheid heeft verheven tot het oermotief van zijn werken, is de bekende romanschrijver Arthur van Schendel. Hij heeft in al zijn boeken mensen getekend die als het ware bezeten waren van hun droom, van een wereld zoals zij die zagen of wensten, uitgebreid of beperkt naar de mate van levensimpuls en omstandigheden. Daarom moet, wie ooit Van Schendel leest, op de grens gaan staan van droom en werkelijkheid, en ieder woord dat hij leest aan deze beide werelden meten. De inspanning die dit kost is reden waarom Arthur van Schendel nooit een volkse auteur kon worden, maar geeft tevens aan hoe het mogelijk was dat hij zijn werkelijke lezers nooit één zin ten overvloede heeft meegegeven. Zijn zinnen zijn als de ademhaling, waarvan men niet één ademtucht kan missen!

Ook Klaas J. Popma heeft dit thema

„droom en werkelijkheid” aanvaard als basis van zijn roman, en het zeer bijzondere is dat hij dit thema in de meest moderne gedaante heeft weten uit te beelden. Met dien verstande dat hij in feite is meegegaan met de „Copernicaanse wending” in de moderne psychologie.

In het Oude en Nieuwe Testament, in de Talmud, bij Homerus is de droom een aspect van de menselijke werkelijkheid. Rabbi Chisda in de Talmud spreekt uit: „De droom die men niet duidt, is als een brief die men niet leest”. In zijn vermaarde boek „De Staat” laat Plato Socrates spreken over de betekenis van de droom, Aristoteles schrijft er een verhandeling over, en Hippocrates kent nadrukkelijk aan sommige dromen diagnostische waarden toe. De Joden en Grieken moeten zich diep bezonnen hebben op het wezen van de droom, en kostbare gegevens omtrent hun kennis zijn verloren gegaan voor onze West-Europese cultuur.

Doch in de zo sterk intellectualistisch gerichte West-Europese cultuur kwam de betekenis van de droom niet alleen op de achtergrond, maar werd deze in de ban gedaan. Niet alleen een willekeurige en veelal voorspellende interpretatie van de droom, maar de droom zelf werd afgewezen en nauwelijks bezinning waard geacht. Wij hebben daarvan overgehouden de oude volkswijsheid „Dromen zijn bedrog”, een uitspraak die even veel waarheid bevat als de opmerking: Schrik is bedrog. Men vergat daarbij dat dit bedrog hoogstens gold het willekeurig voorspellend karakter van de droom, maar dat men daarmee het verschijnsel van de droom zélf noch benaderd noch verklaard had.

Eigenlijk eerst de laatste honderd jaar bezint men zich opnieuw op de droom als verschijnsel, en heeft men gebroken met de eeuwenlange overtuiging dat de dromen slechts het „alsof” van ons bestaan vormen. Van niet-Christelijke zijde is men op dit punt terug gegaan naar de oude overtuiging dat ook de droom een werkelijkheid op zich zelf is, waaraan men geen willekeurig voorspellend karakter mag ontnemen, maar welke werkelijkheid op zich zelf als verschijnsel onderzoek en beoordeling vergt.

De schrijver van deze roman, die via zijn wijsgerige studiën in aanraking kwam met de meest moderne gedachtenwereld van onze cultuur, heeft hier de droom in deze roman weergegeven, zoals de meest moderne wetenschap de droom beschouwt: hij is geen bedrog, hij is geen te verwaarlozen en al evenmin een onkenbaar gegeven; de droom biedt de *mógelijkheid tot zelfopenbaring* omtrent die facetten van ons leven die wij in het bewuste leven nauwelijks doorgronden. Men mag dan de droom nog een „alsof” noemen en voor bedrog verklaren, in het licht van de bewuste realiteit, maar hij is tévens geworden tot mede-kennis-bron van ons zelve, zoals iemands leugens vaak meer omtrent hem openbaren dan zijn waarheden!

Terwijl in de gangbare West-Europese cultuur de wrede en zoete droom werd geplaatst tegenover de nuchtere dagelijkse werkelijkheid, doet Popma de droom functioneren als méér dan werkelijkheid, als verklärder van de werkelijkheid, omdat de auteur, geleerd door zijn wijsgerige bezinning, er vanuit gaat, dat wij van deze werkelijkheid slechts een aspectieve kennis bezitten.

Ook Popma gaat ervan uit dat de mens in feite is als een ijsschots: voor slechts één tiende boven water, voor negen tiende onder water. Wat wij met ons natuurlijk oog zien en ervaren is slechts een klein deel van de totale ware werkelijkheid.

De Copernicaanse wending bij de schrijver bestaat hieruit dat hij ervan uitgaat dat ten aanzien van sommige (verborgen) aspecten van ons leven, de droom dichterbij de totale werkelijkheid staat dan onze bewuste mens, dat droom en werkelijkheid een éénheid vormen, die niet slechts in elkaar verzinken, maar ook in elkaar opgaan. De droom, die gebouwd is op „dagresten”, en eigen spel speelt in ons bestaan, dat wij slechts ten dele kennen, openbaart ons via „droomresten” welke delen van ons bestaan er nog meer zijn dan die wij reeds bewust kennen.

Het is deze uitzonderlijk moderne visie die Popma heeft gerealiseerd in deze roman. Wanneer men de integrale plaats die de schrijver in dit boek aan de droom geeft

helder wil zien, heeft men zich van deze Copernicaanse wending in de psychologie rekenschap te geven, én te bedenken dat de dromen in dit boek van Popma in geen enkel opzicht een voorspellend karakter dragen.

Intuïtief heeft het gereformeerde lezerspubliek aangevoeld dat in deze roman werd geraakt aan hun levensgevoel omtrent de droom, welke traditie eens door Constantijn Huygens werd weergegeven met de uitspraak: „Het leven is een droom, maar dromen is geen leven” — en de meeste gereformeerde lezers hebben *dit boek met wonderbare dromen* met onvoldaan gevoel van zich weggelegd, omdat het niet beantwoordde aan hun werkelijkheidsbesef. Het is volkomen te verstaan dat het gereformeerde lezerspubliek aanvankelijk is teruggehuiverd voor een zo radicale toepassing van de Copernicaanse wending in de psychologie, maar dat wil nog niet zeggen dat er niet een tijd zal komen waarin men *juist binnen de gereformeerde kring* deze roman op dit punt baanbrekend zal achten. Popma staat namelijk in deze roman op het standpunt van Montaigne: „Ik acht het een waarheid, dat de dromen echte vertolkers zijn van onze neigingen. Maar er is veel kunst nodig om ze te schiften en te begrijpen”.

Het is in feite aan dit front dat Jan der Kindere zijn levensstrijd uitvecht, om tot de diepste zelfkennis te komen, en het geheel eigene van deze roman is dat zich dit alles afspeelt in het gereformeerde milieu tussen enkele nog werkelijk klein en eenvoudig gebleven „kleyne luyden”, en dat dit alles beschreven is door iemand die uit dat milieu is voortgekomen en er nog vandaag zijn plaats heeft.

Tot de compositiewijsheden van dit boek behoort onder meer dat de auteur zijn lezers eerst spaarzaam in aanraking brengt met de droom zoals hij die laat functioneren, en dat hij er geen moment over theoretiseert! Terwijl wij aan het einde van het boek wéten welk een integrale functie de droom hier heeft ingenomen, blijkt achteraf bij nadere beschouwing tévens, hoe voorzichtig de droomwerkelijkheid in dit boek is opgetreden. Men kan hier bijna van behoedzaamheid spreken. De ons meegedeelde dromen doen zich in de eerste helft van dit boek spaarzaam voor, en ze schijnen ons een bijkomstigheid toe, totdat wij in de tweede helft worden genoopt dit boek ter zijde te leggen als niet beantwoordend aan onze voorstellingswereld óf ons te bezinnen op de plaats die de schrijver heeft gegeven aan het droomleven van de hoofdpersoon. En eerst verderop, als Nel gestorven is, en wij de duistere crisis meeleven die Jan der Kindere ondergaat, gevoelen wij dat zijn dromen een volmaakte eenheid vormen met zijn wezenlijke bestaan.

Op niet-hinderlijke wijze heeft Popma de onbewuste gevoelens der beschrevenen vervlochten met de besproken dagwerkelijkheid; de droomverschijnselen zijn nooit grof, een enkele maal pijnlijk weergegeven. In dit opzicht is sprake van een Christelijke realistische roman van de beste soort, die de lezer heviger aangrijpt dan wat men in de gangbare literatuur voor realistisch laat doorgaan.

De beschreven dromen slaan verbindingen met en grijpen diep in in het dagelijkse leven van de hoofdpersoon, via de bezinning erop. Soms is deze bezinning moedgevend (pag. 90) maar steeds vervlecht zich bij Jan der Kindere de droomrest met zijn bewuste bestaansproblemen, soms tot in de gesprekken toe (pag. 140).

Verbijsterend is dat Popma over zoveel problemen en zoveel gefantaseerde gebeurtenissen zo boeiend tegelijk schrijft. Hij legt gedurig relaties tussen de concrete droom en de concrete werkelijkheid, en wint daardoor een oneindig veel breder veld om de mens ons weer te geven, dan in de meeste Christelijke romans geschiedt. In hetgeen gezegd en beschreven wordt is de literaire suggestie van de schrijver soms groot; niet de beschrijving als zodanig maar de beschreven impressie is steeds primair. Mede daardoor wordt ons volkomen aannemelijk gemaakt, hetgeen Popma als het ware indirect beklemtoont, dat Jan in zijn diepte problemen vroeg riep is, maar evenzeer laat in zijn beantwoordingen. Bewuste en onbewuste factoren, beschrijving en gedachtenimpressie, droom en werkelijk-

heid lopen hier gedurig dooreen, wisselen elkaar af, vullen elkaar aan en stuwen heen naar een dieper verstaan van de ware werkelijkheid.

Om al deze redenen is de schrijver in staat geweest niet alleen een boeiende, maar ook een zeer moderne, binnen gereformeerd milieu een super-moderne roman te leveren. Men ontdekt, wanneer men eenmaal is meegenomen met de verhaaltrant van de auteur, werkelijk adembenemende stukken in dit boek. Ik denk aan het plotseling einde van Jans stiefmoeder (pag. 166—167). Hoe kort ook verhaald, wie het boek werkelijk heeft in zich opgenomen, voelt intuïtief de slag aan die Jan der Kindere ontvangt, en de vreemde gedachte: „Dat had U niet mogen doen! Dat had U niet mogen doen, ik ben nog niet klaar” (pag. 167) klinkt ons niet zo vreemd in de oren. Het hoogtepunt van beschrijving wordt misschien gevormd door het verhaal van de dood van Nel (pag. 172—179).

Hoe simpel en bijna ouderwets ook de gegevens (een stervende en de familie die te laat bij het sterfbed komt), binnen de zielsanalyse die de schrijver geeft in dit boek, krijgt ook deze scène nieuwe, hevige actualiteit. Men ontkomt niet aan de indruk dat ook de schrijver de ontroering te hevig is geworden, als hij uitroept: „Mijn ziel sterve de dood des oprechten, en mijn uiterste zij gelijk dat van Nel Bredevoort”. (pag. 177).

* *
*

De reden waarom Popma's boek geen snelle ingang heeft gekregen bij een breed publiek, kan daarom als volgt geformuleerd worden.

Voor de Christenen is zijn zó sterk op de voorgrond geplaatste psychologische methode, waarin de overweging inzake het droomgebeuren op de zelfde werkelijkheidslijn wordt geplaatst als de bezinning op het dagelijks gebeuren en de meer rationale aspecten der werkelijkheid, een belangrijk staketsel geweest. En voor menig psychologisch geïnteresseerde lezer zal het zo sterk op de voorgrond tredende Christelijk karakter een niet minder bezwaar zijn, aangezien niet alleen menig Christen vreemd staat tegenover het psychisch aspect van de werkelijkheid, maar ook menig psycholoog niet bereid is het psychisch aspect van de mens een eigen plaats te geven in de kenbare werkelijkheid.

Daarbij zou men nog kunnen opmerken dat het in deze roman allerminst gaat over algemeen psychologische analyses, maar over mikro-psychologische analyses. Men moet op de allerfijnste facetten weten te letten, wil men het beeld van de auteur werkelijk volgen.

Twee voorbeelden daarvan. De kleine, gele komkommer op pag. 5 keert plots weer bij het sterven van Nel, op pag. 174. Het kleine, zwarte vrouwtje op de stoel dat Nel ziet bij haar sterven (pag. 177), wordt even later door Jan precies zo gezien en ervaren op pagina 178. Wij geloven niet dat dit toeval is, omdat combinatie van zulke stille gegevens te herhaaldelijk mogelijk is in dit boek. En zulke voorbeelden kunnen we rekenen tot de mikro-psychologie, waarin wij de juist niet opvallende verschijnselen, die inmiddels toch méé „verschijnen”, een plaats trachten te geven in het bewustzijnsleven en dus ook in de kenbare werkelijkheid.

Deze moderne achtergronden móeten verstaan en bewust doorleefd worden, wanneer wij willen ervaren in hoe sterke mate deze roman een oer-Christelijke roman is gebleven, een roman waarin het Christelijk geloof uiteindelijk albeheersend is, al treedt dit geloof hier in geheel andere vormen op dan wij gewend zijn, of liever ontdaan van vormen, waaraan wij meestal als begeleidende verschijnselen gewoon zijn, vormen die wij niet altijd onderkennen als *instrumenten, toe-stellen en begeleidende verschijnselen*.

(Wordt vervolgd).

G. PUCHINGER.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Vrijheid en verantwoordelijkheid in het economisch leven

II

20. De tweede groep verstoringen is van intern-economische aard. Het economisch leven zelf genereert krachten die de evenwichtstendenzen doorkruisen. Ware dat niet zo, het economische zou van nature stationair zijn en er is slechts geringe ervaring voor nodig om te erkennen dat dit niet het geval is.

Het economisch leven kent een eigen ontwikkelingsgang, die zich doorzet, niet alleen tegenover de van buiten op haar inwerkende invloeden, maar ook tegenover de evenwichtstendenzen.

Dit laatste willen wij iets nader bezien. Theun de Vries schildert in zijn literair meesterlijk, door de ijsskoude Marxistische logica gekleurde epos „Stiefmoeder Aarde”, de veranderingen die in Friesland plaats vonden omstreeks het midden van de vorige eeuw, toen de spoorlijn naar Harlingen werd aangelegd. Met één slag werd Friesland binnen de wereldmarkt getrokken en kon de Friese boer op de rijke Engelse markt afgezet worden. Mogelijkheden ontstonden, die er voordien niet waren geweest en Friesland beleefde een periode van opbloeiende economische activiteit, die echter tot een vergaande verstoring van het voordien bestaande economisch evenwicht leidde.

Welke was de oorzaak van deze ontwikkeling? Uiteindelijk het handelen van de ondernemers, die de initiatieven namen om de spoorlijn aan te leggen, en in tweede instantie de ondernemende boeren die hun landbouwbedrijven gingen inrichten voor de productie van boter op grote schaal. En in hun gevolg kwamen weer anderen.

Zo is het te allen tijde geweest. De ondernemer is de man die het productieproces „revolutioneert”, die historie vormt in het economisch leven. Historie is iets anders dan geschiedenis en onderscheidt zich van het laatste daarin dat het omvat alles wat de vernieuwende vormgeving en beheersing van het leven betreft. Rookmaaker drukte het onderscheid onlangs kort en scherp uit: „daden in het verleden gepleegd hoeven als zodanig nog geen historische daden te zijn.”¹⁾ En hij omschreef de historische daad als „het menselijke formatief ingrijpen in verantwoordelijke, beheerste activiteit, waarbij latente mogelijkheden opengelegd, ontsloten worden en aan het slechts in aanleg gegevene vorm wordt gegeven”.

En daarmee komen wij bij een belangrijke onderscheiding. Wij hebben uiteengezet dat het economisch leven gekenmerkt wordt door een voortdurende tendentie naar evenwicht. Dit sluit op zichzelf geen veranderingen uit, doch wel het begrip economische ontwikkeling. De ontwikkeling is nauw verbonden met de acten van historische betekenis, de veranderingen zijn dat niet, althans niet allemaal. De boer die zijn ploeg voortaan door twee paarden inplaats van een paard laat trekken, brengt een verandering aan, maar ontwikkeling vindt slechts plaats indien hij het paard vervangt door een tractor. Veranderingen blijven binnen het raam van een bepaald economisch evenwicht, de economische subjecten passen zich aan de veranderingen aan. In deze zin zijn de verstoringen die wij zojuist bespraken en die wij de externe noemden, dan ook slechts veranderingen.

Maar de verstoringen die wij thans bespreken, en die van intern economische aard zijn, ontwikkelen de volkshuishouding. Hier staat het formatieve op de voorgrond. En nog scherper drukken wij zulks uit, wanneer wij spreken van vernieuwingen. De economische ontwikkeling doorbreekt de tendens naar evenwicht van krachten, zij past zich niet aan, maar levert de bouwstenen voor een nieuwe constellatie, welke op haar beurt wederom door de nooit afwezige tendentie naar evenwicht wordt beheerst.

De figuur die centraal is in deze ontwikkeling van het economisch leven is de ondernemer. De ondernemer schept door zijn daden de nieuwe waardeverhoudingen, die niet meer corresponderen met die welke onder het vroegere evenwicht hun gelding hadden.

Maar dit doorbreken van een evenwicht is geen eenvoudige zaak. Want het komt aan op twee fundamentele vereisten:

10. De ondernemer moet de routine overwinnen, hij moet het traditionele in het economisch leven van alle dag op zij kunnen schuiven en onbepaalde paden kunnen begaan. Dit vereist inzicht, intuïtie, begrip voor nieuwe mogelijkheden, of hoe men zulks ook noemen wil.

20. Het vereist echter ook wilskracht en doorzettingsvermogen. De grote meerderheid van de mensen is moeilijk uit haar gewenning te rukken, het traditionele speelt een grote rol. Men vatte dit niet uitsluitend in negatieve zin op: de traditie heeft grote betekenis voor de continuïteit van het leven. Maar toch kan een traditionele houding of handelwijze slechts overwonnen worden door strijd, en strijd vereist wilskracht. De ware ondernemer bindt de strijd aan tegen de tradities in het economische. Hij worstelt om de overwinning van het nieuwe op het traditionele.

*
* *

Hiermede hebben wij de kern van de ondernemersfunctie aangegeven. Er volgen enige belangrijke conclusies uit:

— dat tot het ondernemerschap dus niet behoort — al gaat het er vaak mede gepaard — het bezit van productiemiddelen of kapitaal. De ondernemer en de kapitalist behoeven niet dezelfde figuur te zijn.

— ook is de ondernemer niet de man die de risico's van het productieproces draagt. Deze risico's draagt de kapitaalverschaffer. Voorzover de ondernemer risico's loopt, loopt hij die in zijn functie van kapitaalverschaffer.

— ondernemen is iets anders dan beheren. Al zal de ondernemer die een bedrijf heeft gesticht, veelal ook het beheer daarvan op zich nemen, toch is beheren niet inherent aan zijn functie. Daarom is niet iedere directeur van een onderneming een ondernemer. Er zijn ondernemingen waar de president-directeur niet, doch een procuratiehouder wel de ondernemersfunctie vervult

— de ondernemer is geen uitvinder of technicus, althans hoeft het niet te zijn. Het onderscheid ligt hier in de technische en economische activiteit.

— de ondernemersfunctie hoeft niet in één bepaald persoon belichaamd te zijn. In de grote concerns zal vaak een kleine groep leiders tezamen de ondernemersfunctie constitueren.

Iedere daad die het bestaande economisch evenwicht doorbreekt is dus een onderne-

mersdaad. Maar waarop is deze gericht? Wat is het doel van de economische vernieuwing? Voor de individuele ondernemer is dat de winst, of het streven naar macht, het willen opbouwen van een rijk waar hij heersen kan of wat voor subjectieve motieven hij ook moge hebben. Maar het gaat ons thans niet om de subjectieve overwegingen die ondernemers beheersen bij hun daden, maar om de economische betekenis van deze daden. En dan is de vernieuwing, die de ondernemer tot stand brengt, gelijk te stellen met de omvorming van het productieproces. Produceren in economische zin is niets anders dan het combineren van de productieve krachten („productiefactoren”) op een zodanige wijze dat nuttigheden ontstaan, dingen die de mens tennutte zijn in zijn bestaansstreven. De omvorming van het productieproces, waarin de vernieuwingsactiviteit van de ondernemer bestaat is daarom het op „andere wijze” combineren van de productieve krachten. De boer die zijn paarden vervangt door een tractor combineert de beschikbare productiefactoren op andere wijze en zulks doende bewerkstelligt hij een waardeoverschot, een waarde-surplus. Want de opoffering van productiemiddelen vermindert en/of het bereikte resultaat wordt vermeerderd. Op deze wijze wordt de efficiëncy van het productieapparaat vergroot, de productie wordt goedkoper of er worden nieuwe of grotere hoeveelheden economische goederen voortgebracht zodat de welvaart toeneemt. Om het geheel iets concreter aan te geven, zullen wij de vijf vormen opnoemen, die het economisch vernieuwingsproces aanneemt:

1) De invoering van een productiemethode die tot nu toe in de betreffende industrietaak nog niet bekend was. Dit hoeft echter niet een nieuwe technische of wetenschappelijke methode te zijn; het gaat om de toepassing in het bedrijfsleven. Reeds de Grieken experimenteerden met stoomketels, maar pas na James Watt werd het proces van industriële betekenis.

2) De voortbrenging van een nieuw artikel of een nieuwe kwaliteit van een artikel.

3) Het openen van een nieuw afzetgebied.

4) Het aanboren van een nieuwe aanvoerweg van grondstoffen of halffabrikaten en

5) een reorganisatie van onderneming of bedrijfstak b.v. d.m.v. samensmelting van ondernemingen of afstoting van een deel van het productieproces.²⁾

Op deze wijzen wordt het waardeoverschot door de ondernemers tot stand gebracht. Dit surplus is dus het verschil dat bestaat tussen de waarde van de opbrengst en de waarde van de opgeofferde productiemiddelen.

(Wordt vervolgd).

H. W. DE JONG.

¹⁾ H. R. Rookmaaker — De constituerende factoren ener historische daad, Phil. Reformata, 1e en 4e kw. 1954.

²⁾ J. A. Schumpeter — Theorie der Wirtschaftlichen Entwicklung, 3e dr. 1931.

BOEKBESPREKING

O. Cullmann, Onsterfelijkheid der ziel of Wederopstanding der doden?

G. F. Callenbach N.V. - Nijkerk.

In bovengenoemd boekje (van 56 blz.) wordt een tegenstelling besproken, die ook onze aandacht waard is. Voor 20 jaar schreef Janse reeds over de „onsterfelijke ziel” en wees hij er op, dat deze term van heidense oorsprong is, terwijl de Schrift zo niet spreekt. In 1942 achtte een synode het nodig hierover een uitspraak te doen, die vrijwel geen mens meer kent. Hieruit blijkt wel, dat er toen belangstelling was voor deze zaken van onsterfelijkheid der ziel en wederopstanding der doden. Maar het is te vrezan, dat het goede dat indertijd is geschreven door Janse e.a. niet in het geloofsbewustzijn van de gemeente is opgenomen. En vele leden der kerk zullen dunkt mij vreemd opkijken als ze horen beweren, dat we maar niet van „onsterfelijke ziel” moeten spreken, omdat we met deze woorden een heidens filosoof, namelijk Plato, naspreken en niet de Bijbel.

Cullmann heeft ook ondervonden hoe vast een heidens spraakgebruik is ingeroest onder

het kerkvolk. Hij had een artikel geschreven over bovenstaand onderwerp. Hij had beweerd, volkomen naar de Schrift, dat alleen God onsterfelijkheid heeft (I Tim. 6 : 16) en dat er van een ziel, die van nature onsterfelijk is in de Schrift geen sprake is. Dit wekte heftige reactie, zowel van Rooms en als van Protestanten. Eén van de briefschrijvers kwam met dit felle verwijt: „Men reikt het Franse volk, dat sterft door gebrek aan het brood des levens, stenen in plaats van brood, — als het al geen schorpioenen zijn”. Men meende waarschijnlijk, dat het voortbestaan na de dood zou worden geloofend. Ofschoon Cullmann dat helemaal niet bedoelde. Maar wat bedoelde hij dan wel? Ter nadere verklaring schreef hij bovenstaand boekje, met welks verschijning we blij zijn, al hebben we ook bezwaren.

Er is volgens de auteur een radicaal verschil tussen de christelijke verwachting van de wederopstanding der doden en het Griekse geloof aan de onsterfelijkheid der ziel. Van de christelijke verwachting schrijft hij het volgende: „In het Nieuwe Testament zijn de dood en het eeuwige leven verbonden met de geschiedenis van Christus. Het is duidelijk dat voor de eerste christenen de ziel niet op zichzelf onsterfelijk was, maar dat zij alleen onsterfelijk geworden is door de wederop-

standing van Jezus Christus, „de Eerstgeborene uit de doden” en door het geloof in Hem. Het is ook duidelijk dat de dood op zich zelf geen „vriend” is; alleen door de overwinning, die Jezus, in zijn dood en zijn wederopstanding naar het lichaam, op hem behaald heeft, is zijn „prikkel” weggenomen, zijn macht gebroken. Ten slotte is het ook duidelijk dat de wederopstanding van de ziel, die reeds plaats gehad heeft, nog geen staat van vervulling inhoudt: op de vervulling moeten wij wachten totdat ons lichaam tot wederopstanding komt, en dat zal eerst aan het einde der tijden zijn”. bl. 15.

Heel anders is de heidense gedachte van de onsterfelijkheid der ziel. Volgens deze opvatting bestaat een mens uit twee aparte zelfstandigheden, twee afzonderlijke delen: de ziel en het lichaam. De ziel is het goddelijke, het hogere deel van de mens. Ze behoort tot de onzichtbare, veranderlijke, eeuwige, goddelijke wereld. In het lichaam neergedaald is de ziel eigenlijk in den vreemde. Het lichaam behoort tot de zichtbare, zinnelijke, vergankelijke, lagere wereld. Hiervan schrijft Cullmann: „ons lichaam is (volgens de Griekse filosoof) slechts een kleed, dat, zolang wij leven, onze ziel verhindert zich vrij te bewegen en in overeenstemming met haar eeuwige aard te leven. Het lichaam schrijft de ziel een wet voor, die de hare niet is. Zo is de ziel in het lichaam als in een dwangbuis, als in een kerker opgesloten. Maar de dood is de grote bevrijder: hij slaakt de boeien, bevrijdt de ziel uit de kerker van het lichaam en brengt haar naar haar eeuwige vaderland terug. Door het radicale verschil tussen lichaam en ziel, die tot twee verschillende werelden behoren, kan de vernietiging van het lichaam niet samenvallen met die van de ziel, zomin als een kunstwerk te gronde gaat wanneer het instrument, dat het geschapen heeft vernield wordt”. bl. 17.

De diepe tegenstelling tussen de heidense en de Bijbelse opvatting stelt de auteur ons voor ogen in het sterven van Socrates en van de Here Jezus. Socrates gaat volmaakt kalm en sereen de dood tegemoet. Deze is voor hem immers geen koning der verschrikking, maar een bevrijder.

Daartegenover stelt Cullmann de dood van Jezus Christus. Deze „begon zeer ontsteld en beangst te worden”. Marcus 14 : 34. Tot de discipelen zegt Hij : „Mijn ziel is zeer bedroefd, tot stervens toe”. Voor de Here Jezus is de dood geen vriend, maar een vijand. Het sterven geen bevrijding van de ziel uit de gevangenis van het lichaam, maar bezoldiging van de zonde. Hij smeekt dan ook : „Abba, Vader, alle dingen zijn U mogelijk: neem deze drinkbeker van Mij weg; doch niet wat Ik wil maar wat Gij wilt”. Marc. 14 : 36. Volgens Hebr. 5 : 7 heeft Jezus „in de dagen zijns vleses gebeden en smeking tot Dengene, die Hem uit de dood kon verlossen, met sterke roeping en tranen geofferd”. En aan het kruis heeft de Here Jezus niet met wijsgerige kalmte de dood ondergaan, maar heeft Hij in grote nood geroepen: „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?” Marcus 15 : 34. Hij ziet de dood als de grote vijand, die Hij overwint, door hem te ondergaan als straf op onze zonde. Daarna staat Hij op met een verheerlijkt lichaam en is ons een waarborg van onze zalige opstanding. We belijden in de Twaalf Artikelen dan ook niet: Ik geloof aan een onsterfelijke ziel, maar: Ik geloof de wederopstanding des vleses.

Dat een mens een onsterfelijke ziel heeft geloven vele ongelovigen. Maar van de opstanding van een heerlijk lichaam gelooft de wereld niets. Daar spot ze mee. Als Paulus daarover spreekt op de Areopagus lacht men hem uit. Porphyrius, één van de vinnigste bestrijders van het Evangelie, ± 275 na Christus, meende gemakkelijk te kunnen bewijzen, dat wederopstanding van het lichaam onmogelijk was. Hij doet het als volgt: „Een schipbreukeling wordt door vissen opgegeten. Deze worden door vissers gevangen en geconsumeerd. Maar de vissers worden gedood, en duizend honden opgevreten. De honden gaan op hun beurt dood en worden de buit van raven en gieren. Hoe zal nu het lichaam van die schipbreukeling ooit weer tezamengebracht worden, als het door zoveel levende wezens heen totaal vernietigd is?” (Zie: Dr. J. N. Sevenster, Leven

en dood in de Evangelien, U. M. H. Amsterdam 1952 bl. 139).

De Schrift bewijst de wederopstanding der doden niet. Maar ze verkondigt ons de opstanding van Jezus Christus. En behoort de wederopstanding ter zaligheid van allen, die in Hem geloven. Niet wij kunnen de dood overwinnen, maar Christus heeft dat gedaan. Daarvan schrijft Cullmann op bl. 35: „Tot deze overwinning zijn wij niet uit eigen kracht in staat; daar wij zelf zondaars zijn, kunnen wij de zonde niet overwinnen, leert het Nieuwe Testament. Een Ander heeft de zege voor ons behaald, en Hij heeft dat niet kunnen doen zonder Zich zelf in het gebied van de dood te begeven, dat wil zeggen door te sterven en door de zonde te boeten, zodat de dood — immers het loon der zonde — overwonnen is. Het christelijke geloof verkondigt dat Jezus also gedaan heeft en dat Hij naar lichaam en ziel wederopgestaan is nadat Hij volledig en waarlijk dood geweest is. Het verkondigt dat van dat ogenblik af de macht tot wederopstanding, de Heilige Geest, werkzaam is. De weg is vrij! De Zonde is overwonnen; de Wederopstanding, het Leven zegevieren over de dood, die niet anders was dan een gevolg van de zonde.”

Met de opstanding van Christus is de overwinning op de dood behaald. In een ander werk heeft dezelfde schrijver het volgende beeld gebruikt, om duidelijk te maken, dat de overwinning reeds behaald is, terwijl de uiteindelijke overwinning eerst gevierd wordt aan het einde der dagen. Toen de geallieerden in 1944 in Frankrijk landden en vaste voet kregen, was het met Duitsland gedaan. De overwinning was zeker. Maar de strijd tegen de laatste restand van verzet duurde nog maanden maanden. Elk beeld hinkt. Maar zó staat het toch ook met de overwinning op de dood. Hij is principieel te niet gedaan, van z'n kracht beroofd. De gelovigen moeten echter nog wel sterven, doch dat is maar voor een tijd. Ze hebben in Christus de dood al overwonnen. Vrucht daarvan is, dat ze in het uur van hun dood direct bij Christus zijn. En eens zullen ze als complete mensen, met verheerlijkte lichamen altijd bij de Here zijn. In de tijd tussen de opstanding van Christus en de wederopstanding der doden hebben de gelovigen de Heilige Geest als een waarborg of onderpand, dat het sterfelijke van dit leven verslonden zal worden. Zoals we lezen in II Cor. 5 : 5: „Die ons nu hiertoe bereid heeft is God, die ons ook het onderpand des Geestes gegeven heeft”.

Zoals tussentoe spreekt komt ook de zogenaamde vanzelfsprekend aan de orde. Daarvan zegt de auteur o.a. dit: „Dat men in het Nieuwe Testament rekent met een tussentijd voor doden zowel als voor levenden is een moeilijk betwistbaar feit. Wij vinden er echter geen gissingen over de staat der doden in deze tussen-tijd”. Hoe soberder we zijn in

ons spreken over de toestand van hen, die ontslapen zijn, hoe beter dunkt mij. Dat ze bij de Here zijn, staat vast. Cullmann meent, dat „ook de doden deel hebben aan de spanning, die de huidige tijd kenmerkt”. bl. 50. Ook zegt hij: „Wij wachten en de doden wachten, ook al is het waar dat voor hen het ritme van de tijd anders zal zijn dan voor de levenden, en dat zo de tussen-tijd voor hen verkort, en dat zo de tussentijd voor hen verlengt, kan dat worden”. Ik weet niet of dit spreken van de spanning en het ritme van de tijd wel verantwoord is. Wat weten we daar eigenlijk van? Wel kan ik het van harte eens met hem zijn als de schrijver zegt, dat er een radicaal verschil is tussen de opvatting van de onsterfelijke ziel en het zijn van de doden bij de Here: „Als de doden... reeds bij Christus leven, is dit niet een feit, dat in natuurlijke overeenstemming is met het wezen der ziel, maar een gevolg van een tussenkomst van God van buitenaf, die werkt door de dood en de wederopstanding van Christus, door de Heilige Geest, die reeds voor de dood, bij zijn leven op aarde, de innerlijke mens door zijn wonderbaarlijke macht opgewekt moet hebben”. bl. 52.

Over het geheel ben ik blij met dit boekje. Het is zo geschreven, dat als ik me niet vergis, ook niet-theologen, van enige oetwikkeling, het met vrucht kunnen lezen. Natuurlijk moet het met oordeel des onderscheids gelezen worden. Ik zette op verschillende plaatsen een vraagteken. Als de auteur zegt: „De Geest is de scheppende macht Gods, de grote levensmacht, het element der wederopstanding” (bl. 31) dan vraag ik mij af of hij de Heilige Geest erkent als waarachtig God, één met de Vader en de Zoon. Verder geloof ik niet, dat „de Geest de substantie van het lichaam zal uitmaken”. bl. 34. De Heilige Geest zal wel het verheerlijkte lichaam beheersen. Daarom spreek ik liever van een Geestelijk lichaam, dan zoals C. doet: geestelijk lichaam. Beslist onjuist acht ik de bewering op bl. 39: „In I Cor. 11 : 30 zegt Paulus dat er welbeschouwd geen dood of ziekte meer behoorde te zijn”. We zouden het hiermee nog wel eens kunnen zijn, maar niet met de verklaring, die gegeven wordt van I Cor. 11 : 27 vv. op bl. 42: „indien de maaltijd des Heren door alle leden der gemeenschap op geheel waardige wijze genoten zou worden, zou de vereniging met Christus' wederopgestane lichaam reeds nu zó op onze menselijke lichamen werken, dat er nu reeds ziekte noch dood meer zou zijn, — een buitengewoon koene bewering”. Dit is een koene bewering van Cullmann. Paulus zegt dunkt mij, dat er in verband met misbruiken en sterfgevallen in de gemeente zijn. Zo zou er wel meer zijn te noemen. Maar het goede in dit werkje is zoveel, dat ik het van harte in de kritische belangstelling van velen aanbeveel.

H. J. JAGER.

PERSSCHOUW

Internationaal Jeugd Festival in Moskou

In Moskou is een groot internationaal jeugdfestival gehouden. Doel: propaganda voor het communisme. Er waren uit 130 landen 30.000 afgevaardigden aanwezig! Daarbij waren er 7000 afgevaardigden uit Rusland. Ter gelegenheid van dit festival stelden de russische autoriteiten de vijf prachtige kathedralen van het Kremlin en de grote zaal van het Tsarenpaleis open voor deze jeugd. Daarin werd een nachtelijk feest gehouden. Ter gelegenheid daarvan heeft zich toen een schandelijk schouwspel afgespeeld. Elseviers Weekblad schrijft daarover het volgende:

„Tijdens het befaamde augustus-festival is met de kathedralen van het Kremlin, deze vijf prachtige bouwwerken, op gruwelijke wijze de spot gedreven.

Wij hebben het gezien. Een beschamend schouwspel.

Het waren echter niet de Russen die dit deden.

Het was de zogenaamde progressieve jeugd van West-Europa, die tot woede en veront-

waardiging van bijna de gehele Moskouse bevolking de spot dreef met wat de meeste Russen dierbaar is, hun verleden.

Het was het vreemdste en angstaanjagendste schouwspel dat wij ooit zagen. De beeldenstorm en de plundering van de kerken tijdens de Franse revolutie was er kinderspel bij. Want die beeldenstorm en die plundering kwamen tenminste nog uit een gevoel van verontwaardiging voort.

Dit was de spotternij ten top gedreven.

Ja, wij hebben Scandinavische jongens en meisjes met elkaar zien zitten vrijen aan de voet van het allerheiligste in de basiliek waar de Tsaren van Rusland gekroond werden. Wij hebben de boogie-woogie zien dansen op de geheiligde goudschemerende graven van de metropolieten en patriarchen van Moskou. Wij hebben de zieke ondeugd van St. Germain des Près krijgertje zien spelen om de troon van de Tsaar, die naast die van de vroegere metropoliet stond tegenover het allerheiligste....

Het erge was wat gebeurde in de basilieken van de doop, de gebeden en de opstanding. Het was geen proletarische jeugd die daar feest vierde; het was geen Europese jeugd en het was geen Russische jeugd. Het was het ziekelijk element van de West-europese hoofdsteden, en vooral van Scandinavië; het was het quasi West-europese intellectualis-

me, dat de Russen een fout beeld gaf van wat West-Europa werkelijk is en aan deze West-Europese jongeren een fout beeld van wat Rusland is. De enigen die zich fatsoenlijk gedroegen waren de negers...

Het was een angstaanjagende nacht. Spot tegen een grootse dreigende achtergrond. Onze Russische gids vond de volgende morgen een juiste uitdrukking. Hij had met afgrijzen, zo vertelde hij, het schouwspel gade geslagen. Ik ben een goed communist, zei hij, dit heeft niets met communisme te maken en niets met Rusland. Dit is de decadenie van West-Europa, niet de onze."

Deze jeugd is stervend Europa.

VAN HIER EN GINDS

"Toenadering" der kerken

In de te Utrecht gehouden vergadering van de oecumenische raad van kerken in Nederland is het rapport over de voortgang van het samengaan der Kerken besproken. Dit rapport is samengesteld door een door de raad daartoe aangewezen commissie, bestaande uit prof. P. J. Jans, dr H. J. Heering en ds M. N. W. Smit. Met de voorstellen, die de commissie deed, bleek prof. Jans zich als oud-katholiek niet te kunnen verenigen.

Wat de protestantse kerken betreft deed de commissie de volgende voorstellen: 1. krachtig voortzetten van het overleg; 2. samenwerking in diaconaat en apostolaat; 3. het bevorderen van de mogelijkheid aan elkaars gemeentelieven en sacramenten deel te nemen; 4. de uitbreiding van de mogelijkheid van gast-lidmaatschap; 5. onderlinge erkenning van het predikambt, zodat een kerk, na goedkeuring van haar leiding, gebruik kan maken van de werkzaamheden van een predikant van een ander kerkgenootschap. Besloten werd, de door de commissie gedane voorstellen als vragen aan de kerken voor te leggen, die bij de oecumenische raad zijn aangesloten.

Ook in ons land werkt het modern-oecumenisch pathos door. En wat men er verder ook van zeggen moge: de promotors ervan hebben tact, geduld, doorzettingsvermogen en ze houden een goed humeur.

Zorg van de Grieks-katholieke Kerk

De Grieks-katholieke kerk — voor zover die buiten Rusland en de satelliet-landen bestaat — is aangesloten bij de Wereldraad van Kerken. Maar ze voert de pretentie de enige en ware kerk te zijn. En ze toort fel tegen wat ze noemt de proselieten-makerij door andere kerken onder haar leden. Meermalen ontstonden daardoor reeds conflicten. De grieks-orthodoxe kerk gaat thans krachtiger optreden. Het Parool schreef daaromtrent: Er bestaat in Griekenland een openlijk conflict tussen de protestantse minderheid en de orthodoxe meerderheid, die beide bij de Wereldraad aangesloten zijn, maar waarvan de meerderheid de minderheid zoveel mogelijk in haar „proselietenmakerij" wil belemmeren.

Hoe stevig dit conflict wel is, blijkt uit het bericht, dat de grieks-orthodoxe kerk nu zelfs tot de stichting van een speciaal orgaan is overgegaan, tot „waarneming en controle van de actie van buitenlandse proselieten-makers".

Aan het hoofd dier nieuwe instantie (toch eigenlijk een soort kerkelijke Gestapo...) staat bisschop Damaskinos van Marathon, hulpbisschop van de aartsbisschop van Athene en Groot-Griekenland. Het nieuwe bureau zal de Heilige Synode op de hoogte houden van het aantal aanhangers van niet-orthodoxe „secten" en rapporteren over alle „daden van proselietenmakerij".

Volgens de Atheense „To Vima" is de bedoeling van dit alles om „het orthodoxe volk te beschermen tegen de buitenlandse propagandisten, die jammer genoeg de laatste tijd in aantal en in activiteit zijn toegenomen".

Het bureau ziet zich daarbij geplaatst voor „de delicate taak om die actie te controleren en tegelijkertijd niet in botsing te komen met de verdraagzaamheid en de vrijheid, door de grondwet van alle moderne staten aan de niet-orthodoxe kerken gewaarborgd".

KERKNIEUWS

Bedankt: voor Blokzijl, G. Mulders van Ulrum.

Intree: te Bergentheim: J. J. de Vries van Zuidhorn. Ds de Vries hield een intrepreek over 1 Cor. 2 : 1—2;

te Hijken-Hooghalen: R. Timmerman. Ds Timmerman bediende het woord uit Ef. 2 : 19—22;

te Uithuizen: H. G. Schaeffer. Diens intrepreek had tot tekst Matth. 11 : 28—30.

Ds D. Deddens nam zondag 1 december met een preek over Openb. 21 : 10—22 afscheid van de kerk van Wetringe-Sauwerd.

Legaten: de kerk van Driebergen ontving uit de nalatenschap van een zuster een woonhuis aan de Meentselaan;

de kerk van Rotterdam-Delfshaven een legaat van f 2000.—, waarvan f 1000.— voor de arbeid der barmhartigheid;

de Theologische Hogeschool een legaat van f 2000.—.

Adressen: Geref. Kerk van Alkmaar: M. J. Valentiin, Hoornsekade 15, Alkmaar, tel. 02200—5796;

Ds H. G. Schaeffer, Oosterstationstraat 15, Uithuizen, tel. 272.

Ds B. Jongeling van Apeldoorn slaagde te Groningen voor het doctoraal examen in de Semitische letteren (cum laude).

Van onze Persvereniging

Verslag van de ledenvergadering

van de Geref. Persvereniging „Opbouw" gehouden op zaterdag 23 november 1957 te Amersfoort in de grote zaal van het Tramstation

De voorzitter, de Heer Jac. G. van Oord te Utrecht, opende de vergadering, verzocht te zingen Psalm 119 : 9 en ging voor in gebed.

Na Schriftlezing I Petr. 2 : 1—10 werd een kort welkomstwoord gesproken en de dankbaarheid vertolkt, dat zoveel leden van de Geref. Persvereniging „Opbouw" op deze middag de reis naar Amersfoort hadden gemaakt, om deze vergadering te kunnen bijwonen.

De secretaris gaf een overzicht van de stand van zaken betreffende het blad „Opbouw", wat betreft de meer „technische" zijde.

Het abonnementental is verblijdend, maar nog niet zo hoog, als graag werd gezien en ook wel noodzakelijk geacht wordt, om een sluitende rekening te verkrijgen. Al is het bestuur van de persvereniging dankbaar voor alle medewerking, dit verlopen halfjaar ondervonden, toch blijkt het, mede i.v.m. kostenstijgingen, nodig, meer abonnés te winnen.

Een overzicht wordt gegeven van de tot heden gevoerde propaganda die vooral bedoelde meer bekendheid in bredere kringen aan ons blad te geven.

Middelen worden besproken, om tot meer intensief bearbeiten van nog-niet-abonnés te kunnen komen. Een rustig, maar gestaag voortwerken is dan ook gewenst. Enkele suggesties worden gedaan om „Opbouw" op ruimere schaal te verspreiden.

Prof. C. Veenhof hield een boeiend referaat, dat tot titel had: „Om de opbouw van de gemeente". Met grote aandacht werd hiernaar geluisterd en spontaan kwam uit de vergadering van verschillende kanten het dringend verzoek, deze rede in bredere kring

bekend te maken, zo mogelijk, door haar geheel op te nemen in het blad.

Bij de geanimeerde bespreking brachten de vele „vragers" verschillende dingen naar voren. Over enkele rubrieken in „Opbouw" werden inlichtingen gevraagd en meningen te berde gebracht. Gesproken wordt over de al-of-niet wenselijkheid van enige polemiek; de voornaamste taak en doelstelling, n.l. te geven een weekblad dat dient tot opbouw van de gemeente.

Op de vraag waarom de Persschouw niet ondertekend wordt, zoals de andere artikelen, wordt geantwoord, dat de hele redactie aansprakelijk is voor deze rubriek. Bezwaren tegen enkele artikelen i.v.m. de wijze van behandelen (te ingewikkeld) of omdat een spreker het met de inhoud niet geheel eens kan zijn, worden gezamenlijk onder het oog gezien. Gevraagd wordt behalve theologische boekwerken, ook andere belangrijke werken die verschijnen buiten onze eigen kring, door bevoegde mensen te laten bespreken. De litteraire rubriek wordt door enkele broeders speciaal in de aandacht van de redactie aanbevolen. De namen van enkele personen, die als medewerker zouden kunnen gevraagd worden, komen uit de vergadering ter tafel. Geïnformeerd wordt of in „Opbouw" niet wat meer voor de jonge kerkleden kan geschreven worden. Verschillende dingen, die Prof. Veenhof in zijn referaat aan de orde stelde, blijken de volle aandacht van de luisteraars te hebben. Zowel voor het gehoorde, als voor de inhoud van het blad, wordt door verscheidene broeders grote waardering uitgesproken.

Prof. Veenhof, dankbaar voor de discussie hoopt, dat men de redactie van „Opbouw" nooit critiek zal besparen en meent dat, wanneer deze geuit wordt zoals vanmiddag, zij zeer goed kan werken. Spreker vertelt iets van de arbeid die de redactie verrichten moet voor „Opbouw"; met de geuite wensen zal gerekend worden. Er moet wisselwerking zijn tussen redactie en lezers, dan blijft de levende band bewaard en kunnen we elkaar helpen en dienen in dit mooie werk. Het vraagstuk: polemiek, ja dan neen, verdient eigenlijk een aparte behandeling. Met cerebrale polemiek wint men niets; die is het beste middel voor de verfoeilijke „groepsvorming". Alleen het Woord, in geloof aangenomen, heeft invloed. Allereerst is noodzakelijk — en daaraan wil ons blad meewerken — dat de mensen weer gaan zien de **werkeiikheid** van het Koninkrijk Gods; de **werkeiikheid** van Jezus Christus, de **werkeiikheid** van de verlossing. Men moet het **levende** Woord van den **levenden** God verstaan.

Hieraan willen ook de concrete Schriftverklaringen meewerken, die we in „Opbouw" plaatsen. Dit zijn geen z.g. „meditaties", die wil de redactie ook niet geven; de bedoeling is **concrete Schriftverklaring**, en dat is geheel iets anders. Verschillende onderwerpen, die vanmiddag zijn genoemd, hebben reeds de aandacht; de moeilijkheid is vaak een schrijver te vinden, die in staat is om ter zake kundig, dus op niveau, erover te publiceren.

De Heer Groen beantwoordt een opmerking over zijn artikelen inzake de Furomarkt. Deze zijn niet voor iedereen interessant; ook heeft niet ieder belangstelling voor deze zaak, die toch van zo groot belang is voor het nederlandse volk in zijn geheel. Het is niet steeds mogelijk in korte trekken dergelijke artikelen te schrijven, daar beknoptheid schadelijk kan zijn voor de inhoud en een goed verstaan der aanhangige zaken.

De voorzitter spreekt een kort afscheidswoord, dankt de secretaris, Prof. Veenhof en de hele redactie voor het ve'e werk door hen verricht en brengt de blijdschap van allen onder woorden, dat wij zulk een mooie en leerzame samenkomst mochten hebben.

Na dankgebed door Prof. Veenhof, sluit de voorzitter om 17.20 uur deze vergadering.

EMIGREREN? G.E.S.

Als ERKEND AANMELDINGSBUREAU verzorgen wij voor U alle emigratie-papieren. Wij geven voorlichting en verlenen bemiddeling voor plaatsing in alle landen en plaatsen waar eigen Gereformeerd Kerkelijk leven is.

VRAAGT VOORLICHTING VIA UW EIGEN ORGANISATIE:

GEREFORMEERDE EMIGRATIE STICHTING
Thomas à Kempisweg A 32, Utrecht, tel. 30335 - b.g.g. 26393

Vertegenwoordigers door geheel Nederland

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij